

DR BÜCHLER SÁNDOR: A GOLDZIEHERÉK CSALADFÁJÁRÓL

Goldzieher Adolfnak a naplóban említett, 1868 október 5-ike éjjelén kelt levele fennmaradt; kérése teljesítését hogy is tagadhatta meg Goldziher Ignácnak szülői megbecsülésre beállított lelke, mely már gyermekkorban, 1862 április havában, meglepő héber statisztikai készséggel meghatározható fogadalmat vetett papírra, melyben a tizenkettedik évéhez közeledő fiú jószántából kötelezi magát, hogy mindig követni fogja az apa s anya tiszteletét megparancsoló szentírási ígét. A vérben öröklődött családi érzés jutott szóhoz ebben a fogadalomban, nem csupán a szüleinek áldozatait méltányolni tudó gyermek hálája.

Goldzieher Vitus Lea leányát 1821 február 25-én eljegyezte *Fuchs-Löwy Izsák*, Árjé Jehuda veszprémi rabbi fia. A hercegi uradalom 1818 óta korlátozta a zsidó házasságokat, ezért Vitus folyamodványt intézett herceg Eszterházy Miklóshoz, melyben előadta: „Meine Tochter mit Isaac Löwy aus Wessprim schon durch drei Jahre versprochen, dessen moralische einzig gute Erziehung allgemein bekannt ist, und ausser seinen vielen an Tag gelegten Kenntnissen auch ein ansehnliches Vermögen besitzt, wodurch ich glaube, als redlich gutdenkender erfahrener Vater, meine gute Tochter glücklich zu machen.“ A kismartoni uradalmi igazgatóság 1823 augusztus 19-én adta meg az engedélyt, hogy „Lene Goldzieher“, leánya „des Vitus Goldzieher Schutz- und Handelsjuden der Herrschaft Kittsee“ házasságot köthessen „mit dem Wessprimer Rabinersohn Isac Levi“. Az esküvőt 1824 április 29-én tartották; házasságukból származott Löwy Jakab bécsi kereskedő, ki a Strasser-családból nősült és Löwy Hanna (Cheile), akit 1844-ben nagybátyja vett feleségül.



Dr. Goldziher Ignác emléktáblával megjelölt szülőháza Székesfehérvárott (Imre-utca, egykori Iskola-utca).

Itt volt Goldziher Adolf bőrüzlete. A ház előtt áll Goldziher Károly professzor Sándor fiával 1935. márciusban tartott Barmicva-ünnep alkalmából.

Goldzieher Vitus Cheile-Anna leánya 1825 december 22-én neje lett a pozsonyi előkelő *Lemberger-Lwow-család*⁶⁰ tagjának, *Chájjim ben Menáchém Mendelnek*. A fiatal asszony hamar özvegységre jutott, 1828 szeptember 21 óta második férje, a pozsonyi *Frankfurter Dávid ben Gerzson* bőrkereskedő,⁶¹ ki egykorú nyilatkozatában Cheile kelengyéjének ezeket az ékszereit sorolta fel: „Eine goldene Schlangerkette, ein Venezianerkettl, eine goldene Frauenuhr mit Schmelz, zwei goldene Allianzringl mit Rauten, ein Diamantring mit ein Stein, ein silberfiligran-gearbeitetes Kuvertl.“ Cheile-Anna apósa ékszerrel kereskedett, házizsidója volt herceg Grassalkovics Antalnak.⁶² Frankfurter Gerzson leszármazottja báró Kornfeld Zsigmondné Frankfurter Betti.

Goldzieher Vitus legidősebb fia *Adolf* volt (született Köpcsényben 1811 január 20, meghalt Pesten 1874 május 10), ki az *Aron Jómtób Lipmann* héber nevet viselte és családi névül a *Goldziher*-t használta. Goldziher Adolf szorgalmasan hallgatta Schreiber Mózes pozsonyi rabbi előadásait, aki a „chábér“ címet adományozta neki 1828 február 27-én és ugyanebben részesítette őt az előző év szeptember 28-án a stomfai származású Popper Lőb köpcsényi rabbi is. Mindketten kiemelték tudásvágyát, szorgalmát, vallásos érzését és hogy elfordul a fiatalság világi élvezeteitől, csapodárságtól.

Goldziher Adolfnak mosonvármegyei helységről választott apja élettársat, *Rajkáról*, melynek német neve *Ragendorf*. Itt a XVIII. század végén híres rabbi tevékenykedett, Horowitz Mayer Perl;⁶³ az általa vezetett gyülekezetben élt a levita „*Marcus David Tettinger*“, aki 1788-ban, II. József családnevet elrendelő patense következtében a *Berger* nevet vette fel. Az ekkor szerkesztett hivatalos névjegyzék *Berger Marcus* feleségét *Malke*-nek, németül Maria Anná-nak, fiait *Mayer Marcus, Jacob, Isaac*-nak nevezi.

Berger Márkusz fia, *Izsák* hévvel vetette magát a zsidó tárgyú tudományra és ebben már ifjúságában híre tett szert. Valaha a gheztóban a gazdag becsvágyának tekintette, hogy tudásban jeleskedőt szemeljen ki vejjél és lehetővé tegye neki, hogy anyagi gondoktól felmentve, tovább bűvárkodhassék. Ebben leli okát, hogy a *trieschi Weinmayer Becálél, Teréz* leányát — alighogy 14 éves lett — összeházasította a *rajkai jóhírű Berger Izsákkal* és abban az időben szokatlanul nagy hozományt adott neki, 4000 pengő forintot, valamint fiúgyermeket megillető egész juszt fekete bankócédulában.⁶⁴ Az esküvői ünnepség 1811 június 27-én Köpcsényben folyt le, a fiatal pár otthonát *Rajkán* „in Domo Postali“ rendezte be, melynek nevezetessége volt, hogy ebben a postaépületben időzött I. Napoleon császár és itt váltottak neki lovakat. Ez a jelenet mélyen bevésődött *Berger Izsák* emlékébe és még utódjai előtt is gyakran fordult a beszélgetés arra a pillanatra, mikor a hódító legendás alakja feltűnt a faluban, hol a zeneművé-

⁶⁰ Die Familie Lwów, Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft der Judentums, 72. évf. (1928). 487—499.

⁶¹ Az 1828-iki pozsonyi összeírásban: Quæstor Coriorum habet fornicem.

⁶² Dr. Faragó László budapesti ügyvéd, szociálpolitikai író közlése. Dr. Faragó unokája Frankfurter Sámuelnek, ki a köpcsényi Strasser Katalint, Goldzieher Izsákné Strasser Julia nővérét bírta feleségül.

⁶³ Moson vármegye levéltára, 1788. évi fasc., 1140. szám. Marcus Horowitz Juden Rabiner à Rackendorf 1788 január 13-án írta alá a névjegyzéket.

⁶⁴ A rajkai Berger-családra vonatkozó régi írásokat ennek leszármazottja, Bogdán Rezső budapesti nagykereskedő, mexikói konzul őrzi.



Dr. Goldziher Ignácné
Mittler Laura



Goldziher Mária
Goldziher Ignác nővére leánykori arcképe



Herzog Ödönné
Goldziher Mária

szet későbbi óriásának vérségéhez tartozók laktak, Liszt Lőrinc kovácmester és Liszt Ádám gazdálkodó.⁶⁵ A családban, a Berger-otthon közelségében megcsodált Bonapartnak neve és ennek révén a csatáiról, győzelmeiről szálló hír beszövdött a gyermekek fantáziájába, úgyhogy amikor az egyik fiú 1847-ben anyjához írt levelében életküzdelmét vázolja, fellengősen napoleoni csatákkal hasonlítja össze.

Berger Izsák nyersterményüzlettel foglalatzkodott. Éveken át — 1839-ig, midőn szervezetét betegség támadta meg — a pozsonyi König Ábrahám cég megbízottja volt Rajkán, de az üzletet tulajdonképpen felesége vezette, mert a férj idejének javát tudományos könyvek mellett töltötte. Ennek az ideális magaslatra feltörekvő módos embernek Katharina — Gütl leányát (szül. 1814 szept. 24-én, megh. Budán 1884 május 3) vette feleségül Köpcsényben 1838 október 2-án Goldziher Adolf. A fiatal asszony kelenyén kívül 700 forint hozományt — 3 ezüsthuzast egy forintba számítva — és 1050 forintnyi jövőbeli apai juszt biztosító írást kapott. A fiatal pár az eljegyzési szerződés szerint egy évig egykenyéren és közös fedél alatt élt Goldzieher Vitussal.

Nagyatyjáról, Berger Izsákról ezt az ismertetést adja naplójában Goldziher Ignác:

„Ich selbst erhielt den Namen des mütterlichen Grossvaters, Isak Berger, eines in Raggendorf (Rajka) lebenden Mannes, der bei seinem kaufmännischen Berufe Tag und Nacht dem jüdischen Studium oblag und so wie mein väterlicher Grossvater zu den grossen Gelehrten in freundschaftlicher Beziehung stand, welche die Rabbinatsitze des Pressburger und Wieselburger Komitats schmückten. Wenn ich von diesem Namensahn die ihm nachgerühmte Gefühlslosigkeit für alle praktischen Lebensinteressen, seine Liebe für das Studium des jüdischen Gesetzes geerbt habe, so ist auf mich eine seiner grossen Vorzüge nicht übergegangen: seine herrliche Kalligraphie, die weit und breit in den „sieben Gemeinden“ berühmt war und deren Proben ich unter den Denkwürdigkeiten meiner Vorfahren bewahre. Eine Krankheit führte ihn zu seinem Bruder nach Tétény, wo er starb und begraben wurde.“

⁶⁵ M. Orsz. Levéltár, 1829-iki rajkai conscriptio.

Goldziher Adolf 1842-ben megvált a lassanként elnéptelendő, a lakóit nagyvárosokba széteresztő Köpcsényből, ahol a hitközség számottevő tagja, — s a Szentegylet vezetőjeként szerepelt. Új lakóhelyül Székesfehérvárt választotta, mely a török uralom megtörése óta privilégiumának jogára támaszkodva sokáig nem engedett területén zsidókat megtelepedni. Az óbudai és lovasberényi zsidók többekkel együtt panaszt emeltek a Helytartótanácsnál, hogy Székesfehérvár gátolja kereskedésüket, türelmi adót szed tőlük és még az éjjeliszállást is megvonja tőlük.⁶⁶ II. József kormányzatának türelmes szelleme se hatott a szabad kir. városra, hogy 1783-ban bevegye a Fehér megyében már 23 esztendő óta lakott csóri árendás zsidót, Izrael Gottlieböt, Saphier M. G. humoristának nagyatyját, aki inkolátusért folyamodott.⁶⁷ Később egy zsidóval mégis kivételt tett,⁶⁸ Stern Chájjimnak hívták, aki az átvonuló és a vásárookra érkező zsidóknak traktériát nyithatott. A városi tanács 1837-ben már hajlandónak mutatkozott, hogy régi merev álláspontját feladja és bizonyos feltételek mellett a zsidók előtt feltárja kapuját.⁶⁹ Az utat az 1840-iki országgyűlés XXIX. törvénycikkelye tette teljesen szabaddá, mely megtörve a sz. kir. városok rideg magatartását, megengedte, hogy a zsidók az országban és a kapcsolt részekben, kivéve a bányavárosokat, bányászati helyeket és ahol ily intézetek vannak, akárhol szabadon lakhatnak. Ez a törvény a magyar faluk zsidó lakosságának egy részét átfektette a zsidóktól üres városokba. A megtelepülő zsidókat Székesfehérvárott nem fogadta az a hűvös, ellenszenves áramlat, mely más megnyilt sz. kir. városban elriasztó kellemetlenségeket okozott nekik. Az ősi koronázó város szívélyessége és kedvezése oly mértékű és annyira jóleső volt számukra, hogy az új zsidó község Kossuth Pesti Hirlapjához küldött nyilatkozatában hálával emlékezett meg erről.⁷⁰

⁶⁶ Magyar Országos Levéltár, Acta Judaeorum, Lad. A., Fasc. 10.

⁶⁷ Singer Ábrahám, Magyar zsidó levéltár — Ungarisch jüdisches Archiv, Várpalota, 1899 július, II. füzet, 21—22.

⁶⁸ Dr. Steiner Jakab, A székesfehérvári zsidók története (Budapest, 1895) 4.

⁶⁹ Jelenkor, 1839. év 12. és 16. szám.

⁷⁰ Pesti Hirlap, 1842 április 24, 137. szám, 291. lap.